

Noored säästval ja saastaval haridusteel

Mari Jüssi, Maie Kiisel

Eesti Roheline Liikumine

Eesti Roheline Liikumine uuris 2006. aastal keskkonnainvesteeringute keskkuse toetusel 7.–9. klassi õpikuid, et saada teada, kui palju kajastavad need säästva arengu sotsiaalseid, majanduslikke ja maailmavaatelist aspekte. Samuti uuriti õpetajatelt ja õpilastelt, kui palju säästva arengu teemasid tunnis käsitletakse ja millest õpilased tahaksid rohkem kuulda.

Progressi ja optimismi ideoloogia

Suurem osa analüüsitud õpikutekstidest sisaldab küll keskkonnakaitset ja säästvat arengut puudutavaid aspekte, kuid õpikute põhitoon kannab lääneliku progressi, majandus- ja tarbimiskasvu ning tehnoloogilise optimismi ideoloogiat. Maailma majandust ja ühiskondlikke protsesse vaadeldakse põhiliselt tööstusliku Põhja perspektiivist, täiesti tagaplaanile on jäänud arengumaade probleematika.

Kõige üllatavam on, et geograafiaõpikute tekstides esineb neokolonialistlikke seisukohti ja üksnes eurooplaste aspektist esitatud „maadeavastamise” ja „esmaleiutamise” lugusid. Näiteks võib ühest geograafiaõpikust lugeda, et California asustati 18. sajandil ning kautšuk avastati 19. sajandi lõpus. Euroopa geograafia on maailmaavastusi ja majandust aastasadade jooksul tõlgendanud valge mehe vaatevinklist. 21. sajandi lastele võiks juba selgitada, et ka Uue Maailma põlisrahvad on inimesed ning asustanud oma elukohti juba tuhandeid aastaid enne seda, kui valge mees kohale jõudis ja sealsed toorained tõstuslikult kasutusele võttis.

Keskkonnakaitset käsitletakse õpikutes suhteliselt kitsalt. Üldmulje on, et Eesti keskkonnaprobleemid kadusid koos nõukogude aja lõpuga ja tänapäeva Eestis surve loodusele väheneb, läänelikku tarbimisühiskonda esitatakse kui midagi keskkonnasõbralikku. Elatustaset analüüsitakse stiilis „mida rohkem elektrit tarbitakse ja autosid tuhande elaniku kohta toodetakse, seda arenenum riik”, mis ei ole kooskõlas jätkusuutlikkuse põhimõtetega. Õpikutekstid väärtustavad intensiivset ja *high-tech* tootmist ning keskkonnaprobleemide lahendamist esmajoones tehnoloogia abil.

Vaatlusalustes õpikutes on käsitlemata globaalse kaubanduse ja majanduspoliitika roll keskkonna- ja sotsiaalprobleemide tekkimisel, ei räägita keskkonda koormava ja energiakuluka tööstuse suunamisest arenenud riikidest arengumaadesse. Majandusgeograafia käsitleb üksnes n-õ konventsionaalseid loodusvarasid ja energiaallikaid. Näiteks leiab söe ja nafta kohta päris palju statistikat, kuid taastuvenergia potentsiaali ja kasutamise kasvavate trendide kohta mitte. Paljusid globaalprobleeme on võetud paratamatusena ega esitata alternatiivseid lahendusi. Kokkuvõtteks võib öelda, et suurem osa õpikutekste ei kanna säästvat arengut ja säästvat tarbimist toetavat maailmavaadet.

Õpetajate ja õpilaste arvamusuuring

Säästva arengu teemade koolitundi integreerimisel peavad õpetajad peamiseks probleemiks ainekavade ülepaisutatust. Takistuseks on ka ajapuudus ning olemasolevate õppematerjalide

suur hajutatatus. Küsitlud leidsid, et praegused õppematerjalid vajavad oluliselt täiendamist, kuigi didaktilistelt omadustelt, eakohasuselt, lihtsusest ja arusaadavusest peeti materjali suhteliselt sobivaks. Probleemiks peeti materjalide ebapiisavust, vähest süsteemsust ja ühekülgust.

Küsitlajate üllatuseks leiti, et kõnealused õppematerjalid ei ole ideoloogiliselt kallutatud. See võib olla märk õpetajate usust majanduse arengu veatusse toimimisse või vähesest ühiskonnakriitilisusest.

Õpilased on koolis kuulnud peamiselt säästvatel eluviisidel, kliimamuutustel ja naftavarude problemaatikast. Väga vähe teatakse Kolmanda Maailma ja majandusarengu küsimustest, ökoloogilisest maksusüsteemist praktiliselt üldse mitte. Poiste ja tüdrukute arvamustes ilmsid erinevused selles, millest tahetakse rohkem kuulda: tüdrukuid huvitasid kliimamuutused ning pehmed teemad, nagu kodanikualgatus ja säästev tarbimine, ka põlisrahvaste temaatika; poisid tundsid rohkem huvi energia- ja naftaküsimuste vastu.

Arvamusuuringu põhijäreldus on, et koolis õpetatav lähtub eelkõige lokaalsest ja tagajärgede vaatepunktist, mitte globaalsest ja põhjuslikust lähenemisest.